

LBRIS

We know
books

JAMES JOYCE

Portret
al artistului
la tinerețe

Traducere din limba engleză,
tabel cronologic și note

MIHAI MIROIU

1944 Romanul *Stephen Hero* este publicat de editurile Jonathan Cape din Londra și New Directions din New York.

1949 Expoziția James Joyce se deschide la galeria La Hune din Paris, prima retrospectivă importantă a operei autorului în Europa postbelică. Irlanda (acum Eire) se proclamă republică și încetează a mai fi membru al Commonwealth-ului britanic.

1951 Moare Nora Barnacle Joyce, la Zürich. Lucia este internată în spitalul St. Andrews din Northampton, unde va rămâne până la moarte, în 1982.

1955 Moare Stanislaus Joyce la Trieste.

*Et ignotas animum dimittit in artes*¹
Ovidiu – *Metamorfoze*, VIII, 188

I

A fost odată pe vremuri – și ce frumoase vremuri erau – o vacă mu muu care venea pe drum la vale și vaca aceasta mu muu care venea pe drum la vale s-a întâlnit cu un băiețel drăguț pe care-l chema băiețelul tu-tu.² Tatăl lui îi spunea această poveste; tatăl lui se uita la el printr-o bucată de sticlă; avea o față acoperită de păr.

El era băiețelul tu tu. Vaca mu muu venea pe drumul dinspre locul unde locuia Betty Byrne: cea care vindea bomboane de lămâie.

*Ah, măceșul înflorește
În poiana ce înverzește*

El cânta cântecul acesta. Era cântecul lui.

Ah, mățesu ce învelzește

¹ „Și își îndreptă mintea spre arte necunoscute“ (lat.), Ovidiu se referă la Dedal, tatăl lui Icar, și la mitul conform căruia el și-a construit aripi de ceară, cu care a încercat să zboare. (n.trad.)

² Vaca mu muu și băiețelul tu tu, personaje din basmul irlandez despre o vacă fermecată care duce copiii pe o insulă unde învață cum să fie eroi năzdrăvani înainte de a se întoarce la familiile lor. Tatăl îi istorisea aceste basme copilului James, spre încântarea acestuia. (n.trad.)

Când faci pipi în pat, mai întâi e cald și apoi se face rece. Mama îi pune o mușama. Mușama avea un miros ciudat.

Mama mirosea mai frumos decât tata. Ea-i cânta la pian un cântec al marinarilor, ca să danseze. Și el dansa:

*Tralala lala
Tralala tralalaldi
Tralala lala,
Tralala lala.*

Unchiul Charles și Dante băteau din palme. Ei erau mai în vârstă decât mama și decât tata, iar unchiul Charles era mai bătrân decât Dante.

Dante avea două perii în dulăpiorul ei. Peria căptușită pe spate cu catifea cafenie era pentru Michael Davitt¹ și peria căptușită cu catifea verde era pentru Parnell². Dante îi dădea câte o acadea ori de câte ori îi aducea un șervețel de hârtie.

Copiii Vance locuiau la numărul șapte. Ei aveau alt tată și altă mamă. Aceștia erau tatăl și mama lui Eileen. Când o să crească mare, se va căsători cu Eileen.

Se ascundea sub masă. Mama zicea:

– Vai, Stephen o să-și ceară iertare.

Iar Dante zicea:

– Vai, dacă nu, vin vulturi mari și-i scot ochii.

*O să-ți scoată ochii vulturii de mare,
Cere acum iertare,*

¹ Michael Davitt (1846-1906), lider revoluționar irlandez, cel care a condus, alături de Charles Parnell, mișcarea de eliberare națională a Irlandei. (n.trad.)

² Charles Stewart Parnell (1846-1891), conducătorul mișcării de eliberare națională a Irlandei (n.trad.)

*Cere acum iertare,
O să-ți scoată ochii vulturii de mare,
Cere acum iertare,
Să nu-ți scoată ochii vulturii de mare,
Dacă vrei să nu-ți scoată ochii vulturii de mare,
Cere acum iertare.*

Băieții roiau pe terenurile mari de joc. Toți țipau și perfecții¹ îi îndemnau la joc, cu strigăte puternice. Aerul înserării era palid și răcoros și, după fiecare atac sau bufnitură a jucătorilor, mingea de piele unsuroasă zbura prin lumina cenușie ca o pasăre greoaie. Stephen se ținea la marginea terenului, ferindu-se de privirea prefectului, de picioarele brutale ale jucătorilor, prefăcându-se din când în când că aleargă. În îmbulzeala de pe teren își simțea trupul mic și vlăguit și ochii îi erau încețoșați și-i lăcrimau. Rody Kickham nu era așa: toți ziceau că Rody va conduce echipa secției a treia².

Rody Kickham era băiat bun, dar Nasty Roche era un nesuferit. Rody Kickham avea în vestiarul lui moletiere și în refectoriu ținea un coș cu alimente. Nasty Roche avea niște mâini mari. Zicea că budinca de pâine de vineri e budincă de câine. Și într-o zi l-a întrebat:

– Cum te cheamă?

– Stephen Dedalus, a răspuns el.

Și atunci Nasty Roche a zis:

¹ Preoți pedagogi în școlile iezuite (n.trad.)

² Elevi sub treisprezece ani (n.trad.)

— Ce nume mai e și ăsta?
 Și când Stephen nu a știut ce să-i răspundă,
 Nasty l-a întrebat:

— Ce e tatăl tău?

Stephen a răspuns:

— Un gentleman.

Atunci Nasty Roche l-a întrebat:

— E magistrat?

Stephen se târa de colo-colo pe linia de margine a terenului, prefăcându-se din când în când că aleargă. Dar mâinile i se învinețiseră de frig. Și le-a vârât în buzunarele hainei gri, strânsă în talie cu o curea. Era o curea care îi trecea peste buzunare. Și curea se zicea și când îi trăgea o scatoalcă unui coleg. Într-o zi, un băiat îi spusese lui Cantwell:

— Îți ard o curea de nu te vezi.

Cantwell îi răspunsese:

— Arde-i pe cei de seama ta. Arde-i o curea lui Cecil Thunder. Aș vrea să te văd. Ți-ar trage el ție un șut în fund să-l ții minte.

Era o expresie urâtă. Mama îi spusese să nu stea de vorbă la școală cu băieții bătărași. Ce bună era mama! În prima zi în holul castelului, când și-a luat la revedere de la el, și-a ridicat voaleta ca să-l sărute: și avea nasul și ochii roșii. Dar el s-a făcut că nu observă că-i venea să plângă. Era drăguță mama, dar când plângea nu mai era la fel de drăguță. Și tatăl lui îi dăduse două monede de câte cinci șilingi, ca bani de buzunar, și-i spusese că, dacă are nevoie de ceva, să-i scrie lui, acasă, și niciodată, orice-ar fi, să nu părăscă vreun coleg. Apoi, în poarta castelului, rectorul a dat mâna cu tatăl și cu mama lui și sutana preotului flutura în

vânt și trăsura a pornit, luându-i pe tata și pe mama. I-au făcut semne cu mâna din trăsură și i-au strigat:

— La revedere, Stephen, la revedere!

— La revedere, Stephen, la revedere!

A fost prins în învălmășeală la grămada unui meci de rugby și, temându-se de privirile scânteietoare ale băieților și de ghetetele lor pline de noroi, s-a aplecat și a privit printre picioare. Băieții se opinteau și gâfăiau și picioarele lor hârșăiau și izbeau și bocăneau. Apoi ghetetele galbene ale lui Jack Lawton au scos abil balonul și toate celelalte ghete și picioare s-au repezit pe urma lui. A alergat și el puțin după ei, pe urmă s-a oprit. N-avea niciun rost să mai alerge. În curând aveau să plece cu toții acasă, în vacanță. După cină, în sala de studiu, o să schimbe cifra lipită pe partea dinăuntru a capacului pupitrului, din șaptezeci și șapte în șaptezeci și șase.

Ce bine ar fi să fie acum în sala de studiu și nu aici, afară, în frig. Cerul era palid și rece, dar în castel se aprinseseră câteva lumini. Se întreba de la care fereastră și-o fi aruncat Hamilton Rowan pălăria în șanțul de gardă al parcului și dacă și în vremea aceea or fi fost straturi de flori sub ferestre. Într-o zi când fusese chemat în castel, îngrijitorul îi arătase urmele lăsate de gloanțele soldaților în lemnul porții și-i dăduse o bucată de pesmet din cel pe care-l mâncau membrii comunității. Era plăcut și te binedispunea când vedeai luminile din castel. Parcă erau dintr-o carte. Poate că așa o fi fost la Leicester Abbey. Și ce fraze frumoase se găseau în manualul de ortografie scris de doctor Cornwell! Parc-ar fi fost poezii, dar nu erau decât propoziții ca să înveți să scrii corect:

LEPIS | We know
books

Wolsey a murit la abația Leicester,

Unde l-au îngropat călugării

Mălura e o boală a plantelor,

Malaria e o boală a oamenilor.

Ar fi plăcut să stai întins pe covorul din fața căminului, cu capul rezemat pe brațe și să te gândești la propozițiile acestea. S-a înfiorat de parcă ar fi simțit pe piele o apă rece și vâscoasă. Ce urât din partea lui Wells să-l împingă în bazinul cu rezerva de apă pentru closet fiindcă nu voise să facă schimb cu el, adică să-și dea mica lui tabacheră pe castana victorioasă a lui Wells, cu care acesta doborâse patruzeci de castane ale altora. Cât de rece și de vâscoasă fusese apa! Un băiat a văzut odată un șobolan mare sărind în bazin. Mama ședea acum cu Dante la gura sobei, așteptând ca Brigid să le servească ceaiul. Își ținea picioarele pe apărătoarea căminului și papucii ei brodați cu strasuri erau atât de fierbinți încât degajau un miros cald, plăcut. Dante știa o sumedenie de lucruri. Ea îl învățase unde era Canalul Mozambic și care era cel mai lung fluviu din America și cum se numea cel mai înalt munte de pe lună. Părintele Arnall știa chiar mai multe lucruri decât Dante, pentru că el era preot, dar și tatăl lui și unchiul Charles ziceau că Dante era o femeie inteligentă și cultivată. Și când Dante scotea zgomotul acela după masă și apoi își ducea mâna la gură, însemna că avea arsură la stomac.

Cineva striga de departe, pe terenul de joc:

– Toată lumea în clasă!

După aceea, s-au auzit alte glasuri dinspre secțiile a doua și a treia:

– Toată lumea în clasă! Toată lumea în clasă!

Jucătorii s-au adunat la un loc, îmbujorați și plini de noroi, iar el s-a amestecat printre ei, bucuros că o să intre. Rody Kickham ținea mingea de șnurul unsuros. Un băiat i-a spus să mai tragă un șut, dar Rody a mers înainte fără măcar să-i răspundă. Simon Moonan l-a sfătuit să n-o facă pentru că îl vede prefectul. Celălalt băiat s-a întors spre Simon Moonan și a zis:

– Știm noi de ce vorbești așa. Ești lingăul lui McGlade.

„Lingău“ era un cuvânt ciudat. Băiatul îl numise așa pe Simon Moonan pentru că avea obicei să-i lege prefectului mânecele sutanei la spate și prefectul se prefăcea că se supără. Dar cuvântul „lingău“ suna urât. Odată se spălase pe mâini la toaletă la hotelul Wicklow și tatăl lui scosese dopul cu lanț al chiuvetei și apa murdară s-a scurs pe gaură, în canal. Și după ce s-a scurs încet toată apa, gaura chiuvetei a făcut un zgomot ca ăsta: liing-liing. Numai că mai tare.

Amintindu-și asta și toaleta albă, a simțit un fior rece urmat de unul de fierbințeală. Era acolo două robinete, le răsuceai și curgeau apa rece și cea caldă. A simțit un fior rece și apoi unul de fierbințeală și parcă vedea numele robinetelor scrise pe ele. Era ceva foarte ciudat.

Și aerul din coridor îi dădea fiori reci. Era ciudat și umed. Dar în curând aveau să aprindă gazul care, când ardea, făcea un zgomot ușor, ca un cântec. Mereu același. Și când băieții încetau sporovăiala în sala de jocuri, auzeau cântecul.

Era ora de aritmetică. Părintele Arnall a scris pe tablă un exercițiu greu și apoi a zis:

LIBRIS

We know
books

– Ei, ia să vedem, cine câștigă? La luptă, York!
La luptă, Lancaster!¹

Stephen se căznea cât putea, dar exercițiul era prea greu și s-a zăpăcit. Micul ecuson de mătase, brodat cu trandafirul alb, prins cu un ac de pieptul jachetei, a început să tremure. Nu era priceput la aritmetică, dar se străduia cât putea, ca să nu piardă York. Fața Părintelui Arnall era foarte întunecată, totuși nu părea supărat. Râdea. Când Jack Lawton a pocnit din degete, Părintele Arnall s-a uitat în caietul lui și a spus:

– Corect. Bravo, Lancaster! Trandafirul roșu câștigă! Haide, York! Înainte hotărât!

Jack Lawton i-a aruncat o privire de pe locul lui. Micul ecuson de mătase, brodat cu trandafir roșu, arăta foarte elegant pentru că Lawton purta o bluză marinărească albastră. Stephen a simțit că și el se îmbujorează fiindcă se gândea la toate pariurile puse de băieți cu privire la cine va fi primul la toate materiile; Jack Lawton sau el. În unele săptămâni Jack Lawton lua premiul întâi și în altele îl lua el. Ecusonul de mătase albă a fluturat și a tot fluturat, în timp ce el se străduia să rezolve al doilea exercițiu și a auzit glasul Părintelui Arnall. Atunci a simțit că i se stinge entuziasmul și că obrajii îi erau reci. Și-a spus că, probabil, arăta alb la față fiindcă i se făcuse frig. Nu izbutea să rezolve exercițiul, dar nu mai avea importanță. Era frumos să te gândești la culorile trandafirilor albi și roșii. Și diplomele pentru

¹ York și Lancaster sunt cele două case nobiliare implicate în Războiul celor Două Roze (1445-1485). Emblemele lor erau trandafirul alb, respectiv trandafirul roșu. (n.trad.)

premiul întâi și al doilea și al treilea aveau culori frumoase: roz, galben, liliachiu. Era frumos să te gândești la trandafiri albi și la trandafiri roșii. S-ar putea ca trandafirul sălbatic cum era măceșul să aibă asemenea culori și și-a adus aminte de cântecul cu floarea de măceș în poiana verde. Dar trandafir verde nu există. Poate, însă, că undeva, în lume, exista.

Suna clopoțelul și elevii din toate clasele începură să iasă, îndreptându-se pe coridor spre sala de mese. Ședea și se uita la cele două cubulețe de unt din farfuria lui, dar nu putea mânca pâinea umedă. Fața de masă era jilavă și mototolită. A băut ceaiul slab, fierbinte pe care i l-a turnat în cană cu stângăcie ajutorul de bucătar, încins cu un șorț alb. S-a întrebat dacă și șorțul acestuia o fi jilav sau dacă toate lucrurile albe sunt reci și umede. Nasty Roche și Saurin beau cacao primită de acasă, în cutii de tablă. Ziceau că ei nu pot să bea ceaiul, că e ca lăturile. Tații lor erau magistrați, așa spuneau băieții.

Toți elevii îi păreau foarte ciudați. Toți aveau tați și mame și haine și glasuri diferite. Lui îi era dor să fie acasă și să-și pună capul în poala mamei. Dar nu se putea, așa că aștepta cu nerăbdare să se termine jocul și învățatul și rugăciunile și să se ducă la culcare.

A băut a doua cană de ceai fierbinte și Fleming l-a întrebat:

- Ce-i cu tine? Te doare ceva sau ce-ai pățit?
- Nu știu, a răspuns Stephen.
- Ai rău de la stomac, ești alb la față. O să-ți treacă, a spus Fleming.
- Da, sigur, a zis Stephen.